

TRIBAL COURT OF NEGRITOS PANAY BUKIDNON-ATI

TRIBAL COURT OF NEGRITOS PANAY BUKIDNON-ATI

Bahandi sang mga Tulomanon kag Giya sa Kinaandan nga Katarungan

Hiligaynon nga Edisyon

Gin-andam ni Dato Binalan Hanas
Frederick Bincal Berry

TRIBAL COURT OF NEGRITOS PANAY BUKIDNON-ATI

Bahandi sang mga Tulomanon kag Giya sa Kinaandan nga Katarungan

Hiligaynon nga Edisyon

Gin-andam ni Dato Binalan Hanas Frederick Bincal Berry

NATIONAL HISTORICAL COMMISSION of the PHILIPPINES

17 September 2026

DATO BINALAN HANAS
FREDERICK BINCAL BERRY
Proponent and Author
Tribal Court of Negritos Panay Bukidnon Ati
Tribalcourt1433@gmail.com

Dear Dato Hanas,

Greetings from the National Historical Commission of the Philippines (NHCP)!

This is to acknowledge, with profound thanks, receipt of a computer printed copy of the book *Bahandi Sang Mga Tulomanon: Kodigo ni Kalantiaw 1433 at ang 18 Artikulo*. We shall make this available to the researchers of our library.

Very truly yours,

CARMINDA R. AREVALO
Executive Director III

N.H.C.P. Building, T.M. Kalaw St.,
Ermita, Manila, The Philippines,
P.O. Box 3374

OUT-2026-4689

(02) 5335-1200
records@nhcp.gov.ph
nhcp.gov.ph

Pahina sang Titulo

Ini nga libro isa ka cultural-historical kag institutional reference para sa pagtuon sang Bahandi sang mga Tulomanon, kinaandan nga paghusay sang pagsinumpunganay, dokumentasyon, kag pagdumala sang Tribal Court of Negritos Panay Bukidnon-Ati.

Nagapanguna nga manunulat kag proponente: Dato Binalan Hanas, Frederick Bincal Berry. Ang pulong nga Dato amo ang ginagamit nga titulo sa bug-os nga libro.

A4 nga edisyon para sa pagtuon, konsultasyon, internal nga pagbansay, kag pagtipig sang rekord. Setyembre 2026.

FRONT MATTER

Pahibalo sa Copyright kag Paggamit

Ang orihinal nga organisasyonal nga pagsaysay, mga pormularyo, paghubad, pagpasaysay, kag disenyo sang sini nga edisyon para sa awtor kag Tribal Court. Ang mga balaod kag pampubliko nga dokumento nga gin-refer diri ginakilala bilang pampubliko nga materyal.

Mahimo kopyahon ang mga blanko nga pormularyo para sa lehitimo nga internal nga paggamit sang komunidad, basta indi pagbag-uhon ang kahulugan, indi gamiton sa pagpanglimbong, kag indi ipakita nga opisyal nga dokumento sang gobyerno kon wala sang awtorisasyon.

Wala sing bahin sini nga libro ang nagahatag sang awtoridad sa pagpangdakop, pagpriso, pagpabayad sang criminal fine, ukon pagpatuman sang corporal ukon capital punishment.

FRONT MATTER

Dedikasyon

Ginadedikar ini nga libro sa mga tigulang, manugpanudlo sang kultura, kabataan, kababayan-an, kag mga pamilya sang Panay Bukidnon-Ati nga nagapadayon sa pagtipig sang hambal, sugilanon, ritwal, palanublion, kag handumanan sang komunidad.

Ginahalad man ini sa mga lider nga nagapili sang paghidait, kamatuoran, kag patas nga proseso sa baylo sang kahadlok kag pagpamigos. Ang tinguha amo ang pagbilin sang tin-aw nga rekord nga mahimo basahon, usisaon, kag pauswagon sang masunod nga henerasyon.

FRONT MATTER

Pasalamat

Bug-os tagipusuon nga pasalamat sa mga komunidad, konseho sang mga tigulang, manugtipig sang oral history, kag mga boluntaryo nga nagbulig sa dokumentasyon sang wika, kultura, kag kasaysayan.

Ginakilala man ang sulat sang National Historical Commission of the Philippines nga napetsahan 17 Setyembre 2026, nga nagpamatuod sang ila pagbaton sang computer-printed copy sang libro kag nagsiling nga himuon ini nga available sa mga mananaliksik sang ila library. Ini nga pagbaton kag pagpa-access indi dapat ipakahulugan bilang pagpamatuod sang historical authenticity ukon legal validity sang Code of Kalantiaw.

FRONT MATTER

Importante nga Tala sa Kasaysayan

Ang ginatawag nga Code of Kalantiaw dugay nga gin-angot sa tuig 1433 kag sa napulo kag walo ka artikulo. Apang sang 25 Nobyembre 2004, ginpahayag sang National Historical Institute nga wala ini sang balido nga historical basis kag gin-delist ang anay historical marker.

Gani ang 18 Artikulo sa sini nga libro ginapresentar bilang cultural-historical reference kag moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Indi ini ginapahayag bilang napamatud-an nga orihinal nga balaod sang 1433, kag indi man ini umiiral nga penal law sang Pilipinas.

Ang mapintas nga mga silot nga mabasa sa tradisyonal nga teksto ginatalakay lamang para sa kasaysayan kag kritikal nga pagtuon. Indi ini dapat himuon, sugoon, ukon suportahan.

FRONT MATTER

Legal kag Etikal nga Limitasyon

Ang Indigenous Peoples Rights Act, ang 1987 Constitution, kag UNDRIP nagakilala sang kinamatarong sang Indigenous Peoples sa ila kultura, institusyon, kag kinaandan nga proseso. Ini nga pagkilala yara sa sulod sang limitasyon sang Konstitusyon, national law, due process, equal protection, kag internationally recognized human rights.

- Wala sing torture, cruel punishment, slavery, ukon diskriminasyon.
- Kinahanglan may libre kag matinlo nga pag-uyon, patas nga pagpamati, kag proteksiyon sa biktima.
- Ang criminal offense dapat irefer sa pulis, piskalya, regular nga korte, ukon nagakaigo nga ahensiya.
- Ang internal nga kasugtan dapat boluntaryo, legal, dokumentado, kag masabtan sang tanan nga partido.

FRONT MATTER

Pamaagi sang Pagbasa

Ang libro ginbahin sa tatlo ka daku nga bahin. Ang una nagapakita sang identidad, prinsipyo, kag organisasyon sang Tribal Court. Ang ikaduha nagapresentar sang 18 Artikulo sa Hiligaynon upod ang konteksto kag makatawo nga pagbasa. Ang ikatlo nagahatag sang proseso, checklist, kag blanko nga pormularyo.

Sa kada artikulo may tatlo ka pahina: teksto kag tema; kritikal nga paghangop; kag moderno nga aplikasyon. Ini nagabulig nga indi pag-isahon ang makasaysayan nga teksto kag ang legal nga proseso nga dapat sundon subong.

FRONT MATTER

Talaan sang mga Bahin

Bahin	Sulod	Ginplano nga Pahina
Front Matter	Titulo, pasalamat, historical kag legal notes	1-10
I	Tribal Court, identidad, prinsipyo kag istruktura	11-25
II	Napulo kag Walo ka Artikulo: teksto, paghangop kag aplikasyon	26-79
III	Proseso, dokumentasyon kag mga pormularyo	80-91
Apendise	Mga reperensiya, glossary, panumpa kag likod nga cover	92-97

FRONT MATTER

Pambungad

Ang katarungan sa komunidad nagasugod sa pagpamati. Ang Tribal Court indi dapat mangin instrumento sang pagpamahog kundi isa ka lugar sang pag-istoryahanay, pagpanalipod sa dignidad, pagpangita sang kamatuoran, kag paghimo sang legal kag boluntaryo nga paagi sa pag-ayo sang relasyon.

Ang Bahandi sang mga Tulomanon mahimo tun-an bilang salamin sang mga daan nga ideya parte sa awtoridad, pamilya, sagrado nga duog, pagkabutang, kag pananagutan. Apang ang moderno nga paggamit kinahanglan magpili sang mga prinsipyo nga nagasuporta sa kabuhi kag dignidad kag isikway ang mapintas, diskriminatoryo, ukon ilegal nga silot.

BAHIN I KABANATA 1

Identidad sang Tribal Court

Ang Tribal Court of Negritos Panay Bukidnon-Ati isa ka community-based nga institusyon para sa internal nga konsultasyon, mediation, pagtipig sang kultura, kag dokumentasyon sang kinaandan nga proseso.

Ang iya ngalan nagapahayag sang komunidad nga gin-alagaran; indi ini dapat ipresentar bilang branch sang Philippine Judiciary ukon bilang kapuli sang regular nga korte.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigos, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 2

Misyon kag Katuyuan

Ang misyon amo ang pagbulig sa pagpanalipod sang dignidad, wika, kultura, lupang ninuno, kag malinong nga paghusay sang internal nga pagsinumpunganay.

Ang katuyuan amo ang paghimo sang proseso nga masaligan: may abiso, pagpamati, rekord, paglikaw sa conflict of interest, kag referral kon ang usapin yara sa hurisdiksyon sang gobyerno.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 3

Mga Prinsipyo sang Pagdumala

Kamatuoran, paghidait, dignidad, accountability, confidentiality, kag non-discrimination amo ang pundasyon sang serbisyo.

Ang tanan nga lider dapat magpahayag sang personal nga interes, mag-recuse kon may direktang kaangtanan, kag maglikaw sa paghatag sang garantiya nga wala sa ila awtoridad.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 4

Konseho sang mga Tigulang

Ang Konseho sang mga Tigulang nagahatag sang cultural guidance, oral history, kag paghangop sa local customs. Ang ila kaalam importante, apang ang tagsa ka rekomendasyon dapat suri-on batok sa human rights kag national law.

Ang komposisyon sang konseho dapat dokumentado, may tin-aw nga termino, kag may paagi sa pagbaton sang tingog sang kababayan-an kag kabataan.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 5

Tribal Judge Minister

Ang Tribal Judge Minister nagapanguna sa orderly conference, nagapamati sa duha ka bahin, nagabantay sang rekord, kag nagapahayag sang rekomendasyon sa matinlo nga paagi.

Indi siya dapat magpakilala bilang hukom sang regular court, magpirma sang warrant, ukon magsugo sang detention. Ang iya papel amo ang customary facilitation sa sakop nga ginakilala sang komunidad kag balaod.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 6

Sekretarya kag Records

Ang sekretarya nagarehistro sang kaso, naga-isyu sang abiso, nagahimo sang minutes, kag nagatipig sang dokumento sa seguro nga lugar.

Ang records system kinahanglan may control number, petsa, parties, subject, status, kag access log. Ang sensitibo nga impormasyon indi dapat ipaguwa kon wala sang legal nga basehan ukon pag-uyon.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 7

Pagbaton sang Hinaing

Ang complaint intake dapat magkuha lamang sang kinahanglan nga impormasyon: identity, contact, facts, petsa, lugar, relief nga ginapangayo, kag supporting documents.

Indi pagpiliton ang complainant sa pagpirma sang wala niya naintindihan. Basahon kag ipasaysay ang pormularyo sa iya pinili nga hambal antes pirmahan.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 8

Pauna nga Pagsusi

Usisaon kon internal customary matter, civil concern, criminal allegation, child protection concern, violence against women, land matter, ukon emergency ang kaso.

Kon may peligro sa kabuhi, seryoso nga krimen, ukon mandatory reporting duty, unahon ang safety kag referral sa competent authority.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 9

Abiso kag Pagpatawag

Ang notice dapat may control number, ngalan sang parties, petsa, oras, lugar, katuyuan, kag contact person. Hatagan sang bastante nga tion ang parties sa pagpanghanda.

Ang pagserbisyo sang notice dapat may proof of service. Likawan ang public shaming kag social-media trial.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 10

Pagpamati kag Mediation

Sugdan ang session sa pagpasaysay sang proseso, confidentiality, voluntary participation, kag limitasyon sang Tribal Court.

Hatagan ang kada partido sang pareho nga tion. Irekord ang material facts, indi ang insulto. Ang mediator dapat neutral kag wala nagapilit sang kasugtanan.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 11

Ebidensiya kag Oral History

Mahimo batunon ang dokumento, mapa, litrato, genealogy, testimony, kag oral history bilang impormasyon sa community process.

Kinahanglan isulat kon diin naghalin ang impormasyon, sin-o ang nagpamatuod, kag ano ang limitasyon sini. Ang oral history importante ngunit indi awtomatiko nga kapuli sang titulo ukon official record.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 12

Kasugtanan kag Rekomendasyon

Ang kasugtanan dapat boluntaryo, specific, masarangan, may petsa, kag pirma sang parties kag witnesses. Indi dapat may illegal nga kondisyon.

Ang rekomendasyon dapat magbulag sang facts, issues, cultural considerations, legal limitations, kag agreed actions.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 13

Referral kag Koordinasyon

Ang usapin mahimo irefer sa barangay, NCIP, DSWD, PNP, piskalya, korte, DENR, DAR, CHR, PAO, ukon iban nga ahensiya depende sa mandato.

Ang referral letter dapat neutral, factual, kag may kopya sang mga dokumento nga gin-authorize sang parties.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 14

Pagpanalipod sa Kabataan Kababayan-an kag Tigulang

Wala sing customary process nga dapat magpugong sa biktima sa pagkuha sang proteksiyon sa idalom sang balaod.

Gamiton ang survivor-centered approach, privacy, safe venue, interpreter kon kinahanglan, kag referral sa social worker ukon health professional.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN I KABANATA 15

Pananagutan kag Pagrepaso

May yara dapat paagi sa pagreklamo batok sa partiality, corruption, harassment, ukon misuse sang seal kag dokumento.

Ang internal review body dapat separado kon mahimo, kag ang rekord sang correction ukon withdrawal sang dokumento dapat tipigan.

- Pamangkot sa pagrepaso: Ano ang sakop kag limitasyon sang sini nga katungdanan?
- Dokumentasyon: Sin-o ang responsable, ano ang control number, kag diin tipigan ang rekord?
- Human-rights check: May yara bala pagpigog, diskriminasyon, ukon peligro sa biktima?

BAHIN II

Artikulo I Teksto kag Tema

Indi magpatay, magkawat, ukon maghalit sa mga tigulang. Sa tradisyonal nga teksto, kamatayon ang silot, lakip ang paglunod ukon pagtum-ok sa nagabukal nga tubig.

Pagpanalipod sang kabuhi kag pagtahod sa tigulang

Ang sentro sini amo ang dignidad sang tawo, seguridad sang komunidad, kag espesyal nga pagtahod sa mga tigulang.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo I Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo I nagapakita sang daan nga paglantaw sa pagpanalipod sang kabuhi kag pagtahod sa tigulang. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang sentro sini amo ang dignidad sang tawo, seguridad sang komunidad, kag espesyal nga pagtahod sa mga tigulang.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo I Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo I mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo II Teksto kag Tema

Bayaran sa nagakaigo nga tion ang utang sa pangulo. Ang tradisyonal nga pagsaysay nagatudlo sang mabug-at nga silot sa lawas sa indi pagtuman, kag mas mabug-at kon liwat-liwatan.

Katungdanan sa utang kag pagsalig

Ang saad kag obligasyon dapat malinaw, boluntaryo, dokumentado, kag indi gamiton sa pagpigis.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo II Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo II nagapakita sang daan nga paglantaw sa katungdanan sa utang kag pagsalig. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang saad kag obligasyon dapat malinaw, boluntaryo, dokumentado, kag indi gamiton sa pagpigos.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo II Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo II mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo III Teksto kag Tema

Indi magkuha sang asawa nga tama kabata, sobra sa masarangan suportahan, ukon magkabuhi sa sobra nga kailigbon. Mabug-at nga silot sa lawas ang ginahambal sang tradisyonal nga teksto.

Dignidad sa pamilya kag pag-asawahay

Ang pag-asawahay kinahanglan may hustong edad, libre nga pag-uyon, pagrespeto, kag kapasidad sa pag-atipan.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo III Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo III nagapakita sang daan nga paglantaw sa dignidad sa pamilya kag pag-asawahay. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang pag-asawahay kinahanglan may hustong edad, libre nga pag-uyon, pagrespeto, kag kapasidad sa pag-atipan.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo III Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo III mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo IV Teksto kag Tema

Tahuron ang mga lulubngan, kuweba, kahoy, kag mga duog nga may kaangtanan sa mga napatay. Mabug-at nga sala ang paggamo sang ila paghidait suno sa tradisyonal nga teksto.

Pagtahod sa lulubngan kag sagrado nga duog

Ang mga lulubngan kag sagrado nga lugar bahin sang identidad, kolektibo nga memorya, kag espiritwal nga palanublion.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo IV Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo IV nagapakita sang daan nga paglantaw sa pagtahod sa lulubngan kag sagrado nga duog. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang mga lulubngan kag sagrado nga lugar bahin sang identidad, kolektibo nga memorya, kag espiritwal nga palanublion.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo IV Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo IV mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo V Teksto kag Tema

Ang pagbayloay sang pagkaon dapat matutom kag suno sa ginsugtan. Mas mabug-at ang silot sa liwat-liwat nga pagdaya suno sa tradisyonal nga pagsaysay.

Kamatutom sa pagbayloay

Ang patas nga transaksyon nagakinahanglan sang matuod nga impormasyon, tin-aw nga pagsugtanay, kag paglikaw sa pagdaya.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo V Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo V nagapakita sang daan nga paglantaw sa kamatutom sa pagbayloay. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang patas nga transaksyon nagakinahanglan sang matuod nga impormasyon, tin-aw nga pagsugtanay, kag paglikaw sa pagdaya.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo V Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo V mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo VI Teksto kag Tema

Tahuron ang ginakabig nga balaan ukon dungganon nga mga duog, bilidhon nga mga kahoy, kag iban pa nga ginatahod nga lugar. Sa tradisyonal nga teksto, may bayad ukon obra nga silot kag pagkaulipon kon liwat-liwatan.

Pag-amlig sang sagrado kag bilidhon nga kinaiyahan

Ang kahoy, tuburan, bukid, kag sagrado nga duog dapat protektahan paagi sa komunidad kag nagakaigo nga proseso.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo VI Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo VI nagapakita sang daan nga paglantaw sa pag-amlig sang sagrado kag bilidhon nga kinaiyahan. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang kahoy, tuburan, bukid, kag sagrado nga duog dapat protektahan paagi sa komunidad kag nagakaigo nga proseso.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo VI Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo VI mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo VII Teksto kag Tema

Sa tradisyonal nga teksto, kamatayon ang silot sa pagguba sang ginatahod nga kahoy, pagsalakay sa tigulang ukon babayi sa gab-i, pagsulod sa balay sang pangulo nga wala permiso, ukon pagpatay sang pila ka ginakabig nga ginaprotektahan nga sapat.

Seguridad sang tigulang babayi puluy-an kag sapat

Ang pagpanalipod sa tawo, puluy-an, kag kinaiyahan mahimo nga ipatuman paagi sa preventive measures kag legal nga remedyo.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo VII Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo VII nagapakita sang daan nga paglantaw sa seguridad sang tigulang babayi puluy-an kag sapat. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang pagpanalipod sa tawo, puluy-an, kag kinaiyahan mahimo nga ipatuman paagi sa preventive measures kag legal nga remedyo.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo VII Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo VII mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo VIII Teksto kag Tema

Temporaryo nga pagkaulipon ang silot sa pag-agaw sang babayi sang pangulo, pag-atipan sang ido nga nagakagat sa pangulo, ukon pagsunog sang talmnan sang iban.

Pagdumili sa pag-agaw pagpasakit kag pagsunog

Ang karahasan, pagpigog, kag paglaglag sang palangabuhian ginadumilian; ang biktima kinahanglan protektahan.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo VIII Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo VIII nagapakita sang daan nga paglantaw sa pagdumili sa pag-agaw pagpasakit kag pagsunog. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang karahasan, pagpigog, kag paglaglag sang palangabuhian ginadumilian; ang biktima kinahanglan protektahan.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo VIII Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo VIII mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo IX Teksto kag Tema

Temporaryo nga pagkaulipon man ang silot sa pila ka ginadumilian nga binuhatan sa gab-i, pagpatay sang pispis nga manual, pagguba sang kasulatan sang pangulo, malain nga pagpamakak, ukon pagpasipala sa napatay.

Kamatuoran dokumento kag pagtahod sa minatay

Ang integridad sang rekord kag pagdumili sa malisyoso nga kabutigan importante sa matarong nga paghukom.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo IX Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo IX nagapakita sang daan nga paglantaw sa kamatuoran dokumento kag pagtahod sa minatay. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang integridad sang rekord kag pagdumili sa malisyoso nga kabutigan importante sa matarong nga paghukom.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo IX Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo IX mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo X Teksto kag Tema

Ginasugo ang mga iloy nga pribado nga ihanda ang ila mga anak nga babayi sa pagkadalaga. Ginasugo ang mga bana nga indi magmalupit sa asawa; tama kabug-at nga silot nga kamatayon ang ginahambal sa tradisyonal nga teksto sa pagsupak.

Pag-atipan sa kabataan kag pagdumili sa kapintas sa asawa

Ang mga kabataan kag kababayan-an may bug-os nga dignidad kag dapat protektahan batok sa abuso.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo X Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo X nagapakita sang daan nga paglantaw sa pag-atipan sa kabataan kag pagdumili sa kapintas sa asawa. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang mga kabataan kag kababayan-an may bug-os nga dignidad kag dapat protektahan batok sa abuso.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo X Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo X mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XI Teksto kag Tema

Sa tradisyonal nga pagsaysay, kamatayon paagi sa pagsunog ang silot sa paglikaw sa silot paagi sa kusog ukon limbong, pagpatay sang duha ka bata nga lalaki, ukon pagtinguha sa pag-agaw sang babayi sang mga tigulang.

Pagdumili sa dahas limbong kag pag-agaw

Wala sing tawo nga mahimo maglikaw sa proseso paagi sa pagpamintas, pagpamahog, ukon pagpalsipikar.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XI Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XI nagapakita sang daan nga paglantaw sa pagdumili sa dahas limbong kag pag-agaw. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Wala sing tawo nga mahimo maglikaw sa proseso paagi sa pagpamintas, pagpamahog, ukon pagpalsipikar.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XI Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XI mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XII Teksto kag Tema

Paglundod ang silot sa ulipon nga nagasakit sa nakatataas ukon agalon, sa pila ka pag-abuso sang pagpatuyang, kag sa pagguba ukon paghaboy sang mga anito.

Pagdumili sa pagkaulipon kag pag-abuso sa gahum

Ang makasaysayan nga pulong nga ulipon indi mahimo gamiton bilang awtorisasyon sa modernong pagpigos.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XII Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XII nagapakita sang daan nga paglantaw sa pagdumili sa pagkaulipon kag pag-abuso sa gahum. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang makasaysayan nga pulong nga ulipon indi mahimo gamiton bilang awtorisasyon sa modernong pagpigos.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XII Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XII mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XIII Teksto kag Tema

Pagbutang sa mga subay ang silot sa pagpatay sang itom nga kuring sa bag-o nga bulan ukon pagkawat sang pagkabutang sang pangulo.

Pagpanalipod sa pagkabutang kag paglikaw sa pamahiin nga makahalit

Ang pagkabutang protektado, apang ang paghusga kinahanglan ibase sa ebidensiya kag indi sa diskriminasyon.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XIII Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XIII nagapakita sang daan nga paglantaw sa pagpanalipod sa pagkabutang kag paglikaw sa pamahiin nga makahalit. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang pagkabutang protektado, apang ang paghusga kinahanglan ibase sa ebidensiya kag indi sa diskriminasyon.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XIII Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XIII mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XIV Teksto kag Tema

Bug-os-kabuhi nga pagkaulipon ang silot sa mga ginikanan nga nagatago sang matahum nga anak nga babayi kag nagapangindi nga ihatag sila sa mga anak sang pangulo.

Kagawasan kag dignidad sang kababayan-an

Wala sing ginikanan ukon pangulo nga may kinamatarong sa paghatag sang babayi nga wala sang iya libre nga pag-uyon.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XIV Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XIV nagapakita sang daan nga paglantaw sa kagawasan kag dignidad sang kababayen-an. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Wala sing ginikanan ukon pangulo nga may kinamatarong sa paghatag sang babayi nga wala sang iya libre nga pag-uyon.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XIV Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XIV mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XV Teksto kag Tema

Parte sa mga pagtuo, silot sa lawas ang ginahambal sa pagkaon sang ginadumilian nga karne ukon tanom nga ginakabig importante, kag sa paghalit sa bata sang manaul ukon puti nga amo.

Kultura pagtuo kag pagpanalipod sa sapat

Ang kultura kag biodiversity mahimo amligan nga wala nagasilot sa tawo paagi sa mapintas ukon malupigon nga pamaagi.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XV Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XV nagapakita sang daan nga paglantaw sa kultura pagtuo kag pagpanalipod sa sapat. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang kultura kag biodiversity mahimo amligan nga wala nagasilot sa tawo paagi sa mapintas ukon malupigon nga pamaagi.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XV Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XV mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XVI Teksto kag Tema

Pag-utod sang mga tudlo ang silot sa pagguba sang sagrado nga larawan nga kahoy ukon daga, ritwal nga punyal sa paghalad sang baboy, ukon mga suludlan nga ginagamit sa seremonya.

Pag-amlig sang ritwal nga kagamitan

Ang ritwal nga butang dapat respetuhon bilang cultural property; ang remedyo dapat legal, patas, kag restorative.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XVI Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XVI nagapakita sang daan nga paglantaw sa pag-amlig sang ritwal nga kagamitan. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang ritwal nga butang dapat respetuhon bilang cultural property; ang remedyo dapat legal, patas, kag restorative.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XVI Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XVI mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XVII Teksto kag Tema

Kamatayon ang silot sa pagpasipala sa mga duog nga ginabutangan ukon ginlubngan sang sagrado nga butang sang mga diwata ukon pangulo; mabug-at man ang silot sa paghigko sang amo nga lugar.

Pagrespeto sa sagrado nga lugar

Ang pagpasipala kag paghigko sang sagrado nga duog dapat atubangon paagi sa pag-ayo, paglimpyo, edukasyon, kag nagakaigo nga proseso.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XVII Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XVII nagapakita sang daan nga paglantaw sa pagrespeto sa sagrado nga lugar. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang pagpasipala kag paghigko sang sagrado nga duog dapat atubangon paagi sa pag-ayo, paglimpyo, edukasyon, kag nagakaigo nga proseso.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XVII Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XVII mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN II

Artikulo XVIII Teksto kag Tema

Ang mga pangulo nga wala nagapatuman sang sini nga mga pagsulundan ginahambal nga pagasilutan man sang kamatayon, nga may nagkalain-lain nga paagi para sa mga pangulo kag tigulang.

Pananagutan sang mga pangulo

Ang lider indi labaw sa pagsulundan; kinahanglan may transparency, recusal, review, kag pananagutan.

Nota: Ini isa ka moderno nga Hiligaynon nga paraphrase sang tradisyonal nga teksto. Ang ginahambal nga mapintas nga silot indi legal nga sugo kag indi dapat pagpatumanon.

BAHIN II

Artikulo XVIII Kritikal nga Paghangop

Ang Artikulo XVIII nagapakita sang daan nga paglantaw sa pananagutan sang mga pangulo. Sa pagtuon sini, importante nga bulagon ang cultural value nga mahimo mapuslan kag ang silot nga nagakontra sa dignidad kag karapatang pantao.

Ang mapuslan nga bahin amo ang pagpanawagan sa responsabilidad, pagtahod, kag paglikaw sa paghalit. Ang indi mabaton amo ang kamatayon, torture, pagkaulipon, forced marriage, corporal mutilation, kag iban pa nga mapintas ukon diskriminatoryo nga pamaagi.

Pamangkot	Giya sa Pagsabat
Ano ang ginaprotektahan?	Ang lider indi labaw sa pagsulundan; kinahanglan may transparency, refusal, review, kag pananagutan.
Ano ang indi mahimo ipatuman?	Ang tradisyonal nga mapintas nga silot kag bisan ano nga paglapas sa due process kag human rights.
Ano ang modernong direksiyon?	Prevention, dialogue, restitution, protection, documentation, kag referral.

BAHIN II

Artikulo XVIII Moderno nga Aplikasyon

Sa moderno nga customary process, ang tema sang Artikulo XVIII mahimo gamiton bilang ethical reminder lamang. Ang tagsa ka aksiyon kinahanglan legal, boluntaryo, proportionate, kag may patas nga proseso.

- Indi pagpatuman sang kamatayon, torture, paglunod, pagsunog, ukon bisan ano nga cruel, inhuman, ukon degrading punishment.
- Gamita ang mediation, pagpabalik sang danyos, community service nga boluntaryo kag legal, pagpanalipod sa biktima, kag referral sa hustong ahensiya kon kinahanglan.
- Hatagi sang patas nga higayon ang tagsa ka partido sa pagpamulong, pagpresentar sang ebidensiya, kag pagbaton sang kopya sang rekord kag rekomendasyon.

Halimbawa sang restorative response: pamatian ang parties; kumpirmahon ang facts; protektahan ang biktima; tukuron ang legal nga kasugtanan sa pag-ayo sang danyos; kag magtakda sang follow-up. Kon may alegasyon sang krimen, i-preserve ang ebidensiya kag magrefer sa competent authority.

BAHIN III KABANATA 1

Standard nga Dalagan sang Kaso

Ini nga pahina isa ka operational guide. langay ang pamaagi sa local custom, safety needs, kag mandato sang competent authorities.

Field	Sulod
1	Pagbaton kag control number
2	Safety kag jurisdiction screening
3	Written notice
4	Separate intake kon kinahanglan
5	Joint conference ukon mediation
6	Kasugtanan rekomendasyon ukon referral
7	Monitoring kag closure

BAHIN III KABANATA 2

Checklist Antes ang Pagpamati

Ini nga pahina isa ka operational guide. langay ang pamaagi sa local custom, safety needs, kag mandato sang competent authorities.

Field	Sulod
Venue	Pribado, accessible, kag safe
Parties	May abiso kag libre nga partisipasyon
Panel	Wala conflict of interest
Interpreter	May ara kon kinahanglan
Records	Forms, attendance, kag evidence log handa
Emergency	Referral contacts available

BAHIN III KABANATA 3

Pormularyo 1 Complaint Intake

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Control Number	_____
Petsa kag Oras	_____
Ngalan sang Naghain	_____
Contact	_____
Respondent	_____
Buod sang Hinaing	_____ _____
Relief nga Ginapangayo	_____
Lagda	_____

BAHIN III KABANATA 4

Pormularyo 2 Notice of Conference

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Control Number	_____
Para kay	_____
Petsa Oras Lugar	_____
Katuyuan	_____
Dal-on nga Dokumento	_____
Contact Person	_____
Nag-isyu	_____

BAHIN III KABANATA 5

Pormularyo 3 Attendance kag Appearances

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
No.	Ngalan / Papel / Contact / Lagda
1	_____
2	_____
3	_____
4	_____
5	_____
6	_____

BAHIN III KABANATA 6

Pormularyo 4 Minutes sang Conference

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Control Number	_____
Petsa Lugar	_____
Facilitator	_____
Parties Present	_____
Issues	_____ _____
Mga Pahayag	_____ _____
Next Steps	_____

BAHIN III KABANATA 7

Pormularyo 5 Evidence Log

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Item	Deskripsiyon / Source / Date Received / Custodian
1	
2	
3	
4	
5	

BAHIN III KABANATA 8

Pormularyo 6 Voluntary Settlement

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Parties	_____
Facts Agreed	_____ _____
Mga Obligasyon	_____ _____
Deadline	_____
Monitoring	_____
Pirma sang Parties	_____
Witnesses	_____

BAHIN III KABANATA 9

Pormularyo 7 Referral

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Para sa Ahensiya	_____
Subject	_____
Buod sang Facts	_____ _____
Safety Concern	_____
Attachments	_____
Consent to Share	_____
Nagrefer	_____

BAHIN III KABANATA 10

Pormularyo 8 Action Monitoring

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Aksiyon	Responsible / Due Date / Status
1	
2	
3	
4	
5	

BAHIN III KABANATA 11

Pormularyo 9 Closure Report

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Control Number	_____
Resulta	Settled / Referred / Withdrawn / Closed
Summary	_____ _____
Compliance	_____
Records Returned	_____
Closure Date	_____
Approving Officer	_____

BAHIN III KABANATA 12

Data Privacy kag Record Retention

Blanko nga kopya para sa internal nga dokumentasyon. Ang paggamit sini indi nagapuli sa mandatory government form ukon legal filing requirements.

Field	Sulod
Public Record	Mga resolusyon nga gintugutan para sa publication
Restricted	Case files, identity documents, contact details
Highly Sensitive	Child, health, VAWC, security, sacred knowledge
Access	Need-to-know kag documented permission
Disposal	Secure kag documented; sundon ang applicable law

APENDISE A

Panguna nga Legal kag Etikal nga Reperensiya

- 1987 Constitution of the Republic of the Philippines, lakip ang due process, equal protection, kag pagkilala sa ICCs/IPs.
- Republic Act No. 8371 o Indigenous Peoples Rights Act of 1997.
- United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, labi na ang Articles 34 kag 40 upod ang human-rights limits.
- Civil Code Articles 19, 20, kag 21 parte sa justice, honesty, good faith, kag liability.
- Mga balaod sa child protection, violence against women, data privacy, criminal procedure, kag iban pa nga applicable law.

Gamita permi ang pinakabag-o kag opisyal nga teksto sang balaod kag legal advice kon may seryoso nga kaso.

APENDISE B

Glossary sang Panguna nga Pulong

Pulong	Kahulugan
Bahandi	Palanublion ukon bilidhon nga ginapanubli.
Tulomanon	Mga panudlo, gawi, ukon kinaandan nga ginatipigan sang komunidad.
Customary process	Proseso nga nagahalin sa kinabatasan sang komunidad, sa sulod sang balaod kag human rights.
Due process	Patas nga abiso, pagpamati, neutral nga pagtan-aw, kag rasonado nga resulta.
Mediation	Boluntaryo nga paghusay nga ginabuligan sang neutral nga facilitator.
Referral	Pagpadala sang usapin sa ahensiya ukon opisina nga may legal nga mandato.
Restorative response	Pag-ayo sang danyos kag relasyon nga wala nagagamit sang mapintas nga silot.

APENDISE C

Panumpa sang Pag-alagad

Ako, bilang alagad sang komunidad, nagapanumpa nga magpamati nga wala sing pagpihig; magtipig sang kamatuoran kag sensitibo nga impormasyon; magrespeto sa dignidad sang taga ka tawo; magdumili sa pagpigog, pagpamahog, korapsyon, kag mapintas nga silot; kag magrefer sang usapin sa hustong awtoridad kon yara ini sa ila mandato.

Nagapanumpa ako nga ang kultura indi gamiton bilang tabon sa abuso, kag ang balaod indi gamiton bilang instrumento sa pagpahilum sang lehitimo nga tingog sang komunidad. Ang akon serbisyo mangin malinong, dokumentado, accountable, kag para sa kaayuhan sang tanan.

Ngalan: _____

Katungdanan: _____

Petsa: _____

Lagda: _____

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page or a sheet of stationery.

APENDISE E

Pangwakas nga Pahayag

Ang matuod nga bahandi indi lamang yara sa daan nga teksto. Yara ini sa kaalam sang komunidad sa pagpili sang maayo, pag-usisa sang makahalit, kag pagbilin sang mas makatarungan nga dalan para sa kabataan.

Ang Tribal Court of Negritos Panay Bukidnon-Ati ginapangabay nga gamiton ini nga libro bilang giya sa pagtuon kag dokumentasyon, indi bilang awtorisasyon sa pagpatuman sang mapintas nga silot. Ang katarungan dapat may kamatuoran, paghidait, kag pagrespeto sa dignidad sang tawo.

DATO BINALAN HANAS

Frederick Bincal Berry
Proponente kag Manunulat

BAHANDI SANG MGA TULOMANON

Wika Kultura Kasaysayan Katarungan

Isa ka cultural-historical kag institutional reference sang Tribal Court of Negritos Panay Bukidnon-Ati.

Gin-andam ni Dato Binalan Hanas

BAHANDI SANG MGA TULOMANON

Parte sa Libro

Ini nga libro isa ka cultural-historical kag institutional reference sang Tribal Court of Negritos Panay Bukidnon-Ati. Nagapresentar ini sang kinaandan nga mga panudlo, kritikal nga paghangop sang 18 Artikulo, makatawo nga interpretasyon, kag moderno nga proseso sang paghusay sang pagsinumpunganay.

Ang taga ka tema ginatan-aw suno sa dignidad sang tawo, due process, karapatang pantao, kag umiiral nga mga balaod. Ang mga mapintas nga silot sa tradisyonal nga teksto ginatalakay lamang para sa kasaysayan kag indi dapat pagpatumanon.

WIKA • KULTURA • KASAYSAYAN • KATARUNGAN

Gin-andam ni Dato Binalan Hanas
Frederick Bincal Berry
Hiligaynon nga Edisyon

ISBN / QR CODE